

Preek gehouden op 4 augustus 2024
in de Westerkerk Amsterdam
Genesis 1:1-3 2:2-4 Handelingen 17:22-34
door ds. Herman Koetsveld

'In het begin schiep God de hemel en de aarde.' Maar wat zegt zo'n zin als we over het onderwerp van deze zin 'God' meer vragen dan antwoorden hebben? Steeds minder mensen in ons land, maar ook in de hele westerse wereld geloven in een God als een persoon-achtige macht die invloed uitoefent op ons leven. Vandaag de derde preek over deze eerste zin van de Bijbel. De vraag: 'Waar ben ik eigenlijk aan begonnen?' dringt zich nadrukkelijk op.

De christelijke traditie, Bijbelteksten, de theologie, of beter gezegd: tal van theologische ideeën en natuurlijk mijn persoonlijke levensweg: alles komt er in mee. Ik doe een poging. Al was het alleen al, omdat de vraag naar God geen moment tot rust komt. Opmerking vooraf: God past niet in een preek, God past niet in een boek, zelfs niet in alle heilige boeken van heel deze wereld. Maximaal hulplijntjes, zo noemde een leermeester van mij dit soort pogingen. Waar het om gaat is wat wij innerlijk verstaan, wat gehoord wordt met ons hart, wat ons vertrouwen, onze hoop en onze liefde voedt.

Ik had mijn vorige preek over het thema 'scheppen' beëindigd met de afsluitende woorden over de schepping van de mens op de zesde dag: 'En God zag alles wat Hij gemaakt en zie, het was zeer goed.' Ik weet niet precies waarom ik zo eindigde, met welk doel, maar ik vond het een mooi einde. Dat woord 'tof', goed, dat bij God en bij alles wat geschapen is hoort. Bij jou en mij dus ook. Het ontroert mij eigenlijk altijd, dat refrein in Genesis 1, dat God spreekt en dan ziet en dat wat Hij ziet dat het tof is, goed is. Terwijl ik tegelijkertijd natuurlijk net als iedereen ook weet van het tegendeel. In onze tijd op een manier die ik eerlijk gezegd niet meer voor mogelijk had gehouden. Er is zo veel dat niets met tof, met goed te maken heeft.

Ja, dat tegendeel. Ik kan naar Gaza, naar Oekraïne, naar Soedan en weet ik welke brandhaarden wijzen. Of naar de onmogelijk grote dreiging van de opwarming van de aarde. Toen ik eerder in een preek over dit Godswoord dat zijn schepping tof, goed is, zei een man tegen mij: 'Heeft God ook Alzheimer geschapen?' Hij liep meteen door. De pijn die achter deze vraag moet zitten is enorm. De vragensteller heeft gelijk.

Als je over schepping en over God praat, laten we het dan over alles hebben.

Heeft God ook de kankercel bedacht? Is het een onderdeel van zijn creativiteit dat kinderen na een misoogst sterven van de honger?

En hoe zit dat met de mens die geschapen is naar zijn beeld: dat uitdenken van martelmethoden, vergassing van zo veel mogelijk mensen, het organiseren van angst door terreur; is dat ook onderdeel van zijn idee met deze wereld? Of moet je op dit punt zeggen dat God machteloos staat? Maar waarom dan nog spreken over God? Of geloven in een God die machteloos is? De vragen buitelen over elkaar heen als je er een keer aan begint en de tegenstrijdige antwoorden komen doorgaans als boemerangen naar je terug en je moet oppassen ook daar niet nog de nodige schade aan op te lopen.

Toch vind ik dat die vragensteller een antwoord op zijn vraag naar God en zijn schepping moet krijgen. Al is zo'n antwoord, zo leert de geschiedenis ons, altijd een voorlopig antwoord. Want we gebruiken taal, woorden, voorstellingen deels van toen, deels van nu, maar dat kan morgen natuurlijk weer anders liggen. We zoeken iets te zeggen over de Eeuwige, maar dat gebeurt altijd met de middelen van het tijdelijke. Of om het met Paulus te zeggen: als we al iets menen te zien dan is het als in een wazige spiegel.

Oftewel: elk spreken over God is gedoemd te mislukken, want de volheid waarvan we soms een glimp menen te ervaren past nu een keer met geen mogelijkheid in het beperkte mandje van onze taal en verbeelding. Dat verzin ik natuurlijk niet, dit inzicht is al zo oud als de mensheid oud is. En daarom duikt telkens weer ook het voorstel op om over God maar het zwijgen toe te doen. Of, als variant daarop, als je toch iets wilt zeggen, dan te zeggen wat Hij niet is. Geen Opperwezen, geen uitvergroot mens, geen oude man op een wolk, sowieso geen man, geen optelsom van de natuur, geen eerste beweging, geen Idee, geen goddelijke Koning op een hemelse troon, enz.

Ja, maar we spreken in de kerk toch over de God van de Bijbel? Je hoort dat nogal eens zeggen: ik geloof in de God van de Bijbel. Maar ook dan loop ik vast. Want wie bedoel je? Is het de schepper die ziet dat alles goed is, om vervolgens de hele wereld op één familie op een boot met beesten na te doen verdrinken? Is het de God die opdracht geeft om alles en iedereen te doden, oftewel, die opdracht geeft tot genocide in

het verhaal over het in bezit nemen van Kanaän door de Israëlieten? (Teksten die in de huidige Israëliëse politiek een dramatische aanjager van het geweld in Gaza blijken te zijn). Is hij de oppergod temidden van een godenraad zoals sommige oude psalmen voorstellen?

Is hij degene die eerst het tienstammenrijk en later Juda en Jeruzalem te gronde richt middels militaire en politieke overmacht van landen rondom, omdat het volk er andere goden op na zou houden? Of moet ik zo snel mogelijk doorbladeren naar het Nieuwe Testament waar Jezus spreekt over God als zijn Vader, die enkel maar geduldig op de uitkijk staat te wachten om elk verloren menskind weer in de armen te kunnen sluiten? Is God vooral licht en liefde zoals Johannes dat nogal eens belicht? Dé God van de Bijbel? Nee, ook in de Bijbel ritselt het van de verschillende geloofsvoor-stellingen. Naar gelang de tijd, naar gelang de ervaringen van de schrijver of doorvertellers, naar gelang de situatie waarin de tekst is ontstaan. Heerlijk boek, de Bijbel, want zo naar het leven. Een en al ontwikkeling dus, een en al dynamiek.

En dus kan ik alleen maar naar God zoeken 'naar het leven', in het hier en nu, met ja, die prachtige bron: heel die lange overlevering van Israël in het eerste Testament, met in het tweede Testament dat unieke verhaal van Jezus van Nazareth en zijn fascinerende kijk op God als zijn vader; met heel dat joods-christelijke denken dat ook het gesprek aanging met het toenmalige filosofische denken – we lazen er net een voorbeeld van van Paulus in discussie met de filosofen op de Areopagus.

En dan verder: met heel die ontwikkeling van denken in de Middeleeuwen met zijn schreeuwende angst voor de duivel en de hel dat de kerk een ongekeerde macht gaf; met de Reformatie met zijn 'alleen genade', 'alleen het geloof' en 'alleen de Schrift'; met de Verlichting die God tot voorwerp van onderzoek ging maken en ons mensen met het etiket voorzag van 'redelijke' en 'autonome individuen'; met een ontwikkeling die God steeds meer scheidde van onze concrete werkelijkheid.

Totdat hij zo ver 'boven' ons was geplaatst, dat wij tenslotte onszelf helemaal los van God hadden gedacht en God achter elke horizon was verdwenen. De filosoof Nietzsche eind 19e eeuw sprak het vonnis uit over onze cultuur: God is dood. Deze God is dood. En sindsdien staat al ons zoeken naar God, staat heel die beweging van geloven tegelijkertijd in het teken van de fundamentele twijfel. Ik hoef niet ver te zoeken: als

ik met groepen in onze eigen geloofsgemeenschap over God spreek dan is er altijd een waaier aan taal, een grote diversiteit aan beelden over God.

En nog dichterbij huis: namelijk in mijzelf: mijn geloofsvoorstellingen, de woorden die ik probeer te vinden voor dat mysterie van ons bestaan: het staat nooit stil, het blijft nooit hetzelfde. Als er één ding vaststaat is dit het dus: dat er niets vaststaat.

Eerder in een gesprekskring mystiek sprak ik met een groep mensen over teksten uit die traditie van mensen die daar een speciale antenne voor hebben, toen en nu, voor de Eeuwige die als bron van liefde onze ziel beweegt naar Hem toe, naar dat ultieme vertrouwen, naar die totale overgave. En het viel ons op hoe juist die mystieke, soms eeuwenoude teksten passen bij een eigentijdse manier van geloven: persoonlijk, dynamisch, relationeel, ruimte latend voor wat we niet begrijpen.

'In hem leven wij, bewegen wij en zijn wij' zegt Paulus tegen de Griekse filosofen op de Areopagus. Wij bewegen en wij leven in God. Een opmerkelijk ruimtelijk beeld voor God. Dat betekent dus dat alles van ons leven zich afspeelt 'in God'. God en de werkelijkheid, God en het leven zelf vallen vrijwel samen. En dan gaat het dus niet alleen over het goede leven, over het toffe bestaan, maar dan gaat het over alles wat ons overkomt. Onze groei en bloei, onze succeservaringen, onze trotsmomenten.

En zo kom ik op een antwoord op die vragensteller na die dienst. Want ja, dus ook ons falen, ook je ervaringen dat je machteloos staat, ons niet-meer-weten-wat-te-doen, ons ziek zijn, het inleveren van vitaliteit, de aftakeling soms ook als dat onmogelijke voorstadium van de dood, tot en met ons sterven zelf, ja dat alles speelt zich af 'in God'. Anders gezegd, ja, het ligt in de schepping, in onze werkelijkheid dus besloten die mogelijkheid van geluk en ongeluk, van gezondheid en ziekte, van bloei en verschrompeling, van voorjaar, zomer en herfst, tot de doodsheid van de winter aan toe.

Jesaja, die grote profeet had daar ook al over nagedacht en dat vanuit de diepingrijpende ervaring van terreur, onmenselijkheid en alles onderuit halende en zo eenzaam makende ballingschap. En dan zegt hij alles wegend: buiten God, buiten de Ene is er geen enkele macht. Niet

anders dan de macht die ons mensen in handen is gelegd. Als co-scheppers, als beheerders van alles wat is.

God en mensen, nooit staat het stil. Het geschiedt. Er gebeurt voortdurend van alles en hoe vaak getuigt de Bijbel ervan dat God zich genoodzaakt ziet om te reageren. Het leven verandert, dat betekent dus ook dat God mee verandert. God beweegt mee met heel onze werkelijkheid en wij bewegen mee met, in God. Het is een en al relatie, verbondenheid, samenspel.

Het is een en al beweging, verandering, recreatie, herschepping. Juist omdat wij leven in de volheid van de werkelijkheid die God is, kunnen wij God niet zien, niet tegenkomen, en heel vaak in je leven, God ook niet ervaren. God is niet los verkrijgbaar van onze werkelijkheid. Hij is er niet ver boven, maar in, bij, onder, door alles dat is. En andersom, alles dat is is in God.

Maar soms ervaar je toch van die volheid, een glimp, een moment, een innerlijk weten, een woord. In een blik op de sterrenhemel; in een ontmoeting waarvan je direct weet dat je die nooit meer gaat vergeten; in de vreugde als er gedeeld wordt tot op het hart; in een lied, muziekstuk waarin je even loskomt van alles; in je eigen beweging van loslaten en overgave die je tot je eigen verbazing toch maken kunt.

In mijn eigen leven, mijn theologische leven ook, heb ik zo'n innerlijke verandering doorgemaakt. Zonder die verandering zou ik hier niet gestaan hebben. De God van ver weg, ergens in een niet te traceren hemel; de God waar ik bang van was, omdat hij mijn plussen en minnen aan het bijhouden was en waarvan op voorhand vast stond dat de lijst minnen groter was en ik daar wel of niet op afgerekend zou worden, werd gaandeweg de verborgen kracht, de Geest die alles wat is, alles wat leeft, het leven inademt, mijn leven dus ook, en ook weer in een eindeloze beweging van licht en liefde in zich opneemt.

Van de groei van de grasspriet tussen de betontegels tot en met dit moment van samenzijn en liturgie. Van het verlangen van de jongere naar een eerlijke wereld, naar de kundigheid van een arts die er alles aan doet om haar of zijn patiënt er bovenop te helpen. Van het vieren van de uitbundige veelkleurigheid en diversiteit van mensen in deze Pride-week naar de stille zoektocht van iemand die de tijd nodig heeft om zich volledig aanvaard en geliefd te weten. Van de trouw waarmee wordt omgezien naar de hulpbehoevende naar de afspraken die

wereldwijd gemaakt worden om te zorgen voor onze planeet aarde. Van het vlijmscherpe protest tegen de onmenselijkheid van de oorlog, onderdrukking en marteling naar iemand die in de stilte van haar/zijn hart een gebed om vrede bidt. En zo veel meer, zo eindeloos veel meer.

God is die beweging, dat verlangen, die stem, dat woord dat overal op te vangen is, dat ons lokt naar een morgen die inderdaad tof is, die goed zal zijn. Die daarom ook zo vaak een tegenstem is tegen wat kapot maakt, wat onderuit haalt, wat de deur naar de toekomst met een klap dichtslaat. Het is die beweging van liefde, een en al relatie voor wie er open voor durft te gaan staan. Zo brengt God, houdt God onze wereld, onszelf in beweging. Zo herschept hij ons bestaan.

Zo oefent hij zijn zachte macht van de liefde over ons uit. Dat is wel even iets anders dan 'almachtig' of 'machteloos'. Als een stem, een verlangen die wij zo herkennen in Jezus, beeld van God bij uitstek, hij die in zijn leven en sterven al zijn kaarten zette op dat uitzien naar het Koninkrijk van God: die werkelijkheid dus als steeds duidelijker wordt dat de Eeuwige en mensenwereld op één lijn komen te zitten, in een beweging van vrede en liefde waarin het leven voluit gevierd zal kunnen gaan worden. Dat te geloven. Je daarmee te verbinden met hart en ziel.

'Bij begin is God gaan scheppen, - de hemelen en het aardland'.
Vandaag tot in jouw en mijn leven aan toe herschept de Eeuwige alles dat is, tot dat Hij zijn zal: alles in allen.
Godzijdank! Amen.